

DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE TARTIŞMALARI VE TÜRKİYE'NİN VİZYONU

Fatih Fuat TUNCER* & Zeynep Deniz ALTINSOY**

Öz

Kıbrıs sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasında temel çatışma alanlarından birisi olmanın yanında aynı zamanda da Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurum ve örgütlerin de yıllardır bir çözüm bulamadığı bir sorun haline gelmiş görünmektedir. Siyasi, kültürel ve toplumsal ayrışmanın aşamadığı Kıbrıs sorununa son yıllarda Doğu Akdeniz'de başlayan doğalgaz ve petrol arama çalışmaları sebebi ile bir de ekonomik ve enerji problemleri eklenmiş görünmektedir. Özellikle son yıllarda hem Rum Kesimi ve Yunanistan'ın hem de Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bölgedeki tartışmalı parsellerde sondaj çalışmasına başlaması uluslararası ortamda Kıbrıs tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. İsrail, Mısır, Suriye ve Libya gibi diğer bölge aktörlerinin de konu ile yakından ilgilenmesi ile sorun daha karmaşık bir hal almıştır. Yunanistan'ın uluslararası hukuk kurallarına ve deniz hukukuna aykırı, hareketleri Doğu Akdeniz'in güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Bu çalışma da, bu noktadan hareketle deniz hukuku açısından Doğu Akdeniz'deki durumu ve uluslararası ilişkiler açısından da bölgede Türkiye'nin geçmişteki ve bugünkü politikasını diğer aktörlerin konuya ilişkin yaklaşımları ile kıyaslayarak incelemeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Deniz Hukuku, Türk Dış Politikası, Enerji

JEL Kodları:

K33, Y80, Q48

EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE DISCUSSIONS IN EAST MEDITERRANEAN AND TURKEY'S VISION

Abstract

Cyprus Issue which is one of the main conflict areas between Turkey and Greece has also become an issue for which the international institutions such as UN and EU struggle to find a solution. Although political, cultural and social conflict has not been resolved, economic and energy problems have contributed to the list of issues as a consequence of recent natural gas and oil searching activities in the Eastern Mediterranean. International discussions around Cyprus Issue have gained a new level as the Greek Part in Cyprus, Greece and Turkey and the Northern Cyprus Turkish Republic have simultaneously begun drilling in the conflict parcels

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, fftuncer@gelisim.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4034-5949>

** Araştırmacı, KAFKASSAM, zeynepaltinkaya.altinsoy@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0335-3181>

in the area. The issue has become even more complex since actors such as Israel, Egypt, Syria and Libya have turned their attention to Cyprus. The actions of Greece that violate the international law and the law of the sea endanger the security of the Eastern Mediterranean. In this study, we will discuss this issue from the International Maritime Law perspective. In addition, regarding the international relations perspective, we will analyze Turkey's past and current policies in comparison to the other actors' approaches to the issue.

Keywords: East Mediterranean, Maritime Law, Turkish Foreign Policy, Energy

JEL Codes:

K33, Y80, Q48

Giriş

Yunanistan ve Türkiye arasında yıllarca Ege denizi üzerinden süren kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge tartışmalarının bir benzeri bugün de Doğu Akdeniz'e sıçramıştır. Ege Denizi'nde kendine ait olan adalar üzerinden kıta sahanlığını başlatan Yunanistan'ın iddiasına göre; Türkiye, Ege'de ancak plajda balık tutabilecek kadar bir kıta sahanlığına ve MEB'e sahiptir. Son yıllarda Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının saptanması ile Türkiye yine aynı iddialara muhatap olmaktadır.

Doğu Akdeniz, yani Kuzey Yarım Küre'nin 25. Meridyenin doğusunda kalan Akdeniz suları bugün ise Ege'de olduğu gibi iki devletin değil birçok farklı aktörün hak sahibi olduğu bir bölge durumundadır. Güneyde Mısır, biraz doğuya gidince İsrail, Gazze Şeridi üzerinden Filistin, Lübnan ve Suriye, kuzeyde Türkiye ve Yunanistan ve tam ortada Kıbrıs (iki devlet, üç egemenlik) üzerinden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve İngiliz üsleri ile İngiltere'nin hak sahibi olmaya çalıştığı bu bölgedeki tartışmalar önümüzdeki dönemde daha da artacaktır. Özellikle Arap Baharı sonrası Libya'da meydana gelen siyasi boşluk ve iktidar savaşı da Doğu Akdeniz'in kaderi için hayati bir önem kazanmıştır. Yine Ortadoğu ve Hazar havzasındaki istikrar sorunu ve bölgedeki ülkelerin uluslararası problemleri enerjiye ulaşım konusunu her geçen gün daha önemli hale getirmektedir (Kantar, 2018). Zira uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler, enerjiye her geçen gün gittikçe artan ihtiyaç ve bölgedeki aktörlerin birbiri ile olan ilişkileri ve rekabetlerinin bu bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımında bir tartışma yaratacağı hiç kuşkusuz ki bir gerçektir. Günümüzde alternatif ve yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili çalışmalar ve araştırmalar hızla devam etse de fosil yakıtların maalesef hala en önemli kaynak olduğu görülmektedir (Alola & Yıldırım, 2019).

Türkiye'nin bu konuda neler yapabileceği ise bölgedeki aktörler ile olan ilişkisi ile yakından ilintilidir. Kaş'ın yanı başındaki Meis adası üzerinden Ege'dekine benzer şekilde Türkiye'nin bölgedeki enerji kaynaklarının dışında kalması için politika yürüten Yunanistan ve Kıbrıs'taki "egemenlik iddiası" üzerinden Türkiye'yi bölgedeki kaynaklar üzerinde kısıtlamaya çalışan GKRY, Türkiye için en önemli sorun olarak

görülmektedir. Yine Türkiye’nin son dönemdeki Mısır, İsrail ve Suriye ile olan ilişkilerindeki gerginlikler de Doğu Akdeniz’deki Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hak arayışına karşı önemli bir sorun olarak görülmektedir. Doğu Akdeniz ve enerji meselesi üzerine çalışmaların son yıllarda giderek arttığı görülmektedir.¹

Bu çalışmada da, bu noktadan hareketle deniz hukuku açısından Doğu Akdeniz’deki durum, uluslararası ilişkiler açısından da bölgede Türkiye’nin geçmişteki ve bugünkü politikası incelenecek ve gelecekte gerçekleşebilecek olan senaryolar üzerine fikir yürütülecektir. Çalışmanın deniz hukuku bağlamında güncel bir tartışmayı ele alması sebebi ile Uluslararası İlişkiler literatürüne katkı yapması beklenmektedir.

1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE KAVRAMLAR DOĞU AKDENİZ’İN DURUMU

Doğu Akdeniz’de bugün yaşanan tartışmalara değinmeden önce deniz hukuku ile alakalı bazı kavramlara değinmek gerekli görülmektedir. İlk olarak, sıklıkla duyduğumuz kıta sahanlığı kısaca kıyı devletinin deniz altındaki uzantısı olarak tarif edilebilecektir. (Karapınar, 2015) Bugün Doğu Akdeniz’de büyük tartışmalara neden olan enerji yataklarının paylaşımında adı sıkça duyulan bir diğer kavram da Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)’dir. Yani deniz tabanındaki doğal uzantı 200 mile kadar uzanmasa da, her durumda 200 mile kadar olan kısım kıyı devletinin kıta sahanlığındadır. Bunun üzerine de MEB gelir. Bu da 200 mile kadar uzanmaktadır. (Karapınar, 2015) Buna rağmen söz konusu kıyı devleti MEB’e sahip olmak istiyor ise bunu ilan etmek zorundadır. Peki, daha çok açık denizler ve okyanuslarda uygulanabilen bu kavram Doğu Akdeniz’de ne kadar geçerlidir? Örneğin Doğu Akdeniz’de Anadolu kıyıları ile Afrika kıyıları arasındaki en geniş yer 400 milin altındadır. Bu durum da Türkiye ve Mısır gibi ülkelerin karşılıklı olarak anlaşmasını gerektirmektedir. Tabi Meis üzerinden Yunanistan’ın ve Kıbrıs üzerinde tek egemen olduğu iddiası ile GKRY’nin de kendi MEB iddiaları olduğu düşünülürse Doğu Akdeniz’de ciddi bir deniz yetki alanları sınırlandırması sorunu olduğu görülecektir.

1.1. Kıta Sahanlığı Kavramı Tespitindeki İlkeler

Kıta sahanlığı kavramının, deniz hukuku alanında uygulanması ABD Başkanı Truman’ın 1945 yılında yaptığı konuşma ile başlamıştır. Truman bildirisini olarak bilinen konuşmada kıta sahanlığı, “doğal kaynakların korunabilmesi ve bu kaynaklardan yararlanılabilmesi adına ABD kıyılarına bitişik olan açık deniz sahası altında deniz yatağının tüm varlıklarının kıyıdaş ülkeye ait olduğu” şeklinde ifade buldu (Laws and Regulations on the High Seas, 1951). Böylece kıta sahanlığı, açık denizin istisnasına oluşturdu (Kuran, 2016). Truman, bildirisinde bu bölgenin komşu devletler

---

¹ Çalışma içerisinde ayrıca bir literatür incelemesi yapılmamış olup, ilgili literatür metin içi tartışma ve açıklamalarda kullanılmıştır.

ile sınırlandırılması söz konusu olduğunda ise bölgenin uluslararası hukukta hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırılması gerekliliğini vurgulamıştır (Truman Proclamation, 1945).

Genel itibari ile kıta sahanlığının 200 mil genişliğinde uygulanamayacağı, dar alanlarda uygulanan hakça ilkelerin çerçevesi ise her olaya özgü olduğu bilinen bir uygulamadır. Öyle ki hakça ilkelerle uygulanmaya gayret gösterilen durum, adalet fikrinin uygulanmaya gayret edilmesidir. 1982 tarihli Tunus kıta sahanlığı davasının 71. paragrafında özellikle vurgulanan adalet duygusunun uygulanmaya koyulması gerekliliği, somut olayın özellikleri ile belirlenen bir durumdur (Separate Opinion of the Judge Jimenez de Arechago, 1982). Kıta sahanlığı kavramının Truman bildirisinden hemen sonra 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile Uluslararası Deniz Hukuku içinde zikredilmeye başlandığını söylemekte fayda vardır. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin öngördüğü “işletilebilirlik” yetkisi kıta sahanlığını belirlemede ölçüt olarak kabul edilmişken, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında bu ölçütün zamanı ve teknolojik yeteneklere bağlı olarak değişime uğrayacağı göz önünde bulundurulmuş ve işletilebilirlik ölçütünün değiştirilmesi makul görülmüştür. 1982 Sözleşmesi olarak da anılan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku 1982 Sözleşmesi, 76. madde kapsamında “işletilebilirlik” ölçütü kaldırılmıştır (Kuran, 2016). Netice itibari ile 1982 sözleşmesi, kıta sahanlığı belirlenirken coğrafi olarak yeterli olan ülkeler ile coğrafi özelliği yetersiz olan ülkelere eşit hakları tanıyabilmek adına 200 mil genişliğe kadar kıta sahanlığı ölçülerinde sınırlandırma yapmıştır (Kuran, 2016). Hukuksal rejim açısından kıta sahanlıkları üzerinde kıyı devleti egemen haklara sahip olarak kabul edilir (Pazarıcı, 2005). Bu haklar kıyı devletinin doğal yani ilan edilmesi şart olmayan haklarıdır. Bu bağlamda Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 20.02.1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında kıyı devletinin kıta sahanlığı haklarını ipso facto (fiilen) ve ab initio (başlangıçtan itibaren) sahip olduğu haklardan olduğunu teyit eder (Kuran, 2016; Pazarıcı, 2005). Diğer yandan UAD, Kuzey Denizi Davası’nda kıta sahanlığı kavramını devletin kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısı oluşunu da vurgulamıştır (Friedmann, 1969).

1.2. Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması

UAD’nin 38. maddesi, devletlerin uyumsuzluğa düştüğü konularda uluslararası hukukun kaynaklarını kullanmak açısından önder kabul edilir. Bu bağlamda asli ve yardımcı kaynaklar olarak bilinen uluslararası hukukun kaynakları bakımından maddenin temel alınması kıta sahanlığı uyumsuzluklarında ya da sınırlandırılmasında da başvurulacak temel metindir, denilebilir.

Böyle bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda divan hukuk dışı (contro legean) çözümlere gidebileceği gibi sesli kaynaklar olan örf adet kuralları, anlaşmalar, hukuk genel ilkelerine ya da yardımcı kaynaklar olarak bilinen doktrin ve yargı kararlarından faydalanır. Bilinmektedir ki uluslararası deniz

hukuku kurallarının hepsi, yapılan uluslararası konferanslar neticesinde var olan anlaşmalar ile bugüne kadar devletlerin kendi aralarında yaptıkları uygulamaların kodifiye edilmiş halidir. Dolayısıyla uluslararası deniz hukuku kuralları, örf adet hukuku kuralı olarak kabul görür (Churchill & Lowe, 1999). Bir kuralın örf ve adet hukuku olarak kabul edilebilmesinin iki önemli unsuru vardır. Kuralın sürekli ve değişmeyen bir yönde uygulanmış olması ve uygulamanın meşru olduğuna yönelik genel bir inancın oluşmuş olmasıdır. Kıta sahanlığı uygulaması ise 1945 yılında Truman bildirisini ile derhal diğer devletler tarafından da kabul görmüş ve uygulanmaya devam etmiştir. 1969'da Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası ve evvelinde 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile kavram olarak metinlerde kabul edilmiştir. Dolayısıyla kıta sahanlığı bir örf adet kuralı oluşturmuştur (Pazarcı, 2005) (Friedmann, 1969). Bu bağlamda 1958 Cenevre Sözleşmesi olarak da andığımız 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi karşılıklı ve bitişik kıyılar arasındaki sınırın “orta hat” ve “eşit uzaklık” yöntemiyle belirleneceğini tevdin ve formül edilmiş iken 1982 sözleşmesinde bu uygulama bırakılmış ve hukuka uygun hakça çözüm üretilmek adına anlaşma yoluna giderek çözümlenmesi öngörülmüştür (Açıkgönül, 2012).

Hakça çözüm üretmek ve Uluslararası Adalet Divanı 38. maddesince uluslararası hukuka uygun anlaşma ile sınırlandırılması öngörülen kıta sahanlığı sorunlarının bugün, bahsi geçen 1982 Sözleşmesinin belirgin bir yönetime başvurmayı ve yönlendirici bir nitelik taşımadığı için tam anlamıyla çözümediği söylenebilir. Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet ilkesi çerçevesinde çözüm ne denli sonuç verecektir, düşündürücüdür.

Başeren'e göre; 1982 sözleşmesinin öngördüğü hakkaniyet ilkeleri değişik durumlara göre farklılık arz ettiği için ve coğrafyanın üstünlüğü ilkesi esasına göre çizilmesi gereken bir deniz yetki alanı söz konusu olacaktır. Coğrafyanın üstünlüğünden kasıt ise kıyı şeridinin uzunluğudur. Kıyı şeridinin durumu sınır çizgisinin güzergahının belirlenmesi için önemli bir ölçüt olacaktır. Hakkaniyetin sağlanabilmesi için ise kıta sahanlığı ve MEB alanlarının bütün argümanları etkin bir şekilde dikkate alınmalıdır (Başeren, 2010).

Kıbrıs bir adadır ve uluslararası hukuk, adaların karasuları ve MEB, kıta sahanlığı bölgelerini tanımaktadır. Bu haklar adanın konumu üzerinde yaşayan insan nüfusunu veya nüfusun olup olmaması bir ekonomisinin olup olmaması şeklinde birkaç kriter doğrultusunda belirlenebilecek durumdur. Başeren (2010), hakkaniyet ilkesinin bütün durumlara uygulanacak kriterlerinin olmayacağını belirterek “orta hat” metoduna işaret etmektedir. Hakkaniyet ilkesinden farklı bir üstünlük yaratmayacağını savunduğu “orta hat” metodunun özellikle karşılıklı kıyılar söz konusu olduğunda genel itibari ile etkin bir hakkaniyet sağlayacağını ifade eder.

Bu bağlamda, Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar olan hat, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında ilgili kıyılar olarak bilinmektedir. GKRY, Batı kıyılarının uzunluğu 32 mil olduğundan yola

çıkarak Türkiye kıyılarının uzunluğu dikkate alındığında St. Pierre ve Miguelan Adaları Kıta Sahanelığı Uyuşmazlık kararında belirtilen açık denize ulaşım alanının kesilmemesi için Türkiye'nin de bu kararda örnek olduğu gibi ön kıyıların cephesinin kapatılmasına engel olacak yöntemin "orta hat" olduğu görölmektedir. Bu durumda Doğu Akdeniz'de, en önemli limanlardan olan Mersin ve Antalya Limanlarının önünün kapanmaması açısından 032° 16' 18" D boylamını işaret eden Başeren'e göre GKRY'nin batı sahiline deniz etkisi tanınmaması hakkaniyetli bir karar olacaktır (Başeren, 2010). Mısır ve Türkiye arasında ise kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması "eşit uzaklık" esasına göre orta hat çizilerek belirlenebilir durumdadır.

2. DOĞU AKDENİZ'DE YUNANİSTAN VE GKRY TEZLERİ VE TARTIŞMALAR

2011 yılında hem Kıbrıs sorunu hem Doğu Akdeniz bölgesi hem de dünya politikasını etkileyebilecek bir gelişme yaşanmış ve Kıbrıs adasının güneyinde büyük bir doğal gaz potansiyeli olduğu tespit edilmiştir. Bu andan itibaren de kıta sahanlığı ve MEB tartışmaları bu enerji potansiyeli ile birlikte yeni bir boyuta geçmiştir (Akgün, 2012). Türkiye'nin Ekim 2010 tarihinde KKTC ile adaya enerji aktarımı anlaşması yaptığı da düşünülürse, 2011 yılında adanın enerji tüketicisi durumundan enerji üreticisi durumuna geçebileceği gerçeği Kıbrıs sorununun tekrardan canlanacağını gözler önüne sermiştir (Uslu, 2011). Aradan geçen süre içerisinde taraflar arasındaki tansiyon zaman zaman yükselmişse de ve Türkiye'nin bölgeye kendi sondaj gemilerini göndermesi ile kriz büyümüştür.

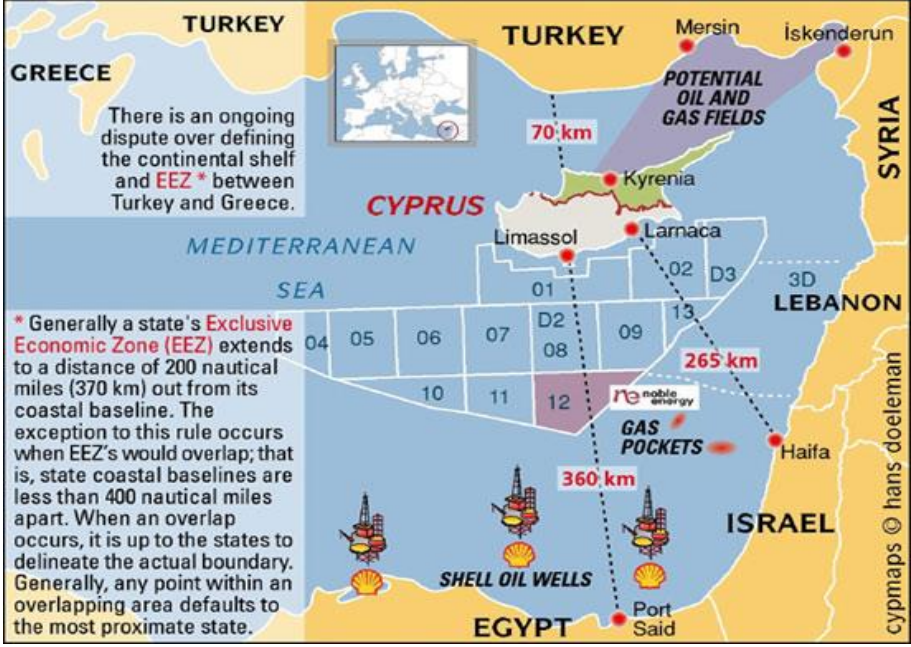
Geçmişten bugüne Yunanistan ile Türkiye, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sorunu yaşamaktadır. Geçmişte Ege'de yaşanan bu tartışma bugün Doğu Akdeniz'e taşınmış görünmektedir. Yunanistan'ın 200 mil kuralını sadece kendine göre uygulamak istemesi ve Türkiye'yi Ege'de plaja dahi çıkmayacak konuma düşürmeye çalışması yıllarca Türk ve Yunan ilişkilerini germiş ve Kardak Krizi örneğinde olduğu gibi iki ülke Ege'de savaşın eşiğinden dönmüştür (Aksu, 2017). Bugün ise tartışma yine Yunanistan ve GKRY işbirliği ile Türkiye aleyhine gelişiyor görünmektedir (Engdahl, 2012).

Son dönemde keşfedilen ve varlığı ispatlanan hidrokarbon kaynakları Doğu Akdeniz'i enerji açısından önemli bir bölgeye ve jeopolitiğe dönüştürdüğü kadar daha önce de değinildiği gibi deniz hukuku açısından da tartışmalı bir bölge haline getirmiştir. Doğu Akdeniz'deki bu söz konusu enerji kaynaklarının paylaşılması sorunu bölge ülkeleri arasındaki bazı sorunların daha da derinleşmesine yol açabilecektir. Özellikle 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarından bugüne Kıbrıs sorunu nedeni ile gergin olan Türkiye ve Yunanistan ilişkileri bir kez daha enerji paylaşımı hususunda gerilecek gibi görünmektedir (Emmanouilidis, 2018). Zira Yunanistan, Meis, Rodos, Karpatos ve Girit Adaları üzerinden kendi kıta sahanlığını ilan etmekte ve MEB'ini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Yine, Zürih ve Londra

Harita III. GKRY'nin Ruhsat Bölgeleri (Exclusive Economic Zone, 2014)

“Harita III” bize Rum yönetiminin ruhsatlandığı alanları göstermektedir. Daha önce 12 numaralı alanı ihale eden Rumlar son olarak da Şubat 2014 itibari ile 10, 6, 7, ve 11 numaralı bölgelerde Total şirketine petrol ruhsatı verdiler (Hürriyet, 2014). Bu haritada dikkati çeken nokta Türkiye kıta sahanlığı dışında kalan noktalarda ruhsat vermeye çalışılmasıdır. Yani bir anlamda Rumlar Türkiye'nin olası müdahalesinden kaçınmak istemektedirler. Ancak son dönem Türkiye ve KKTC arasında imzalanan anlaşama ile Türkiye bu duruma da müdahale etmeye çalışmaktadır. Bundan sonraki bölümde Türkiye'nin politikası ve benzer durumda diğer bölgelerde alınan kararlar irdelenecektir.

3. DOĞU AKDENİZ'DE HUKUKA GÖRE OLMASI GEREKEN VE TÜRKİYE'NİN İZLEDİĞİ POLİTİKA

Harita IV, Türkiye tarafından “hakkaniyet” ilkesine uygun olarak çizilmiş olan ve aslında bugün uygulanması gereken Doğu Akdeniz kıta sahanlıkları haritasını göstermektedir. Bu haritaya göre Yunanistan'a Türkiye sahilindeki adaları üzerinden ‘enklave’ (karasuları ile sınırlı tutulması) hak verilmiştir. Aynı şekilde Yunanistan ve GKRY tezlerinin aksine bu harita da Mısır ve Türkiye kıyıdaş devletlerdir. Yine aynı şekilde bu haritaya göre Kıbrıs, 1959 anlaşmalarına uygun şekilde “hakkaniyet” ilkesi çevresinde bir kıta sahanlığına sahiptir (Yöney, 2011). Türk tarafının iddiasına göre Doğu Akdeniz'de iki tane uzun kıyı var. Bunlardan bir tanesi görüldüğü üzere Mısır ve diğeri de Anadolu kıyısıdır. Türkiye'ye göre iki

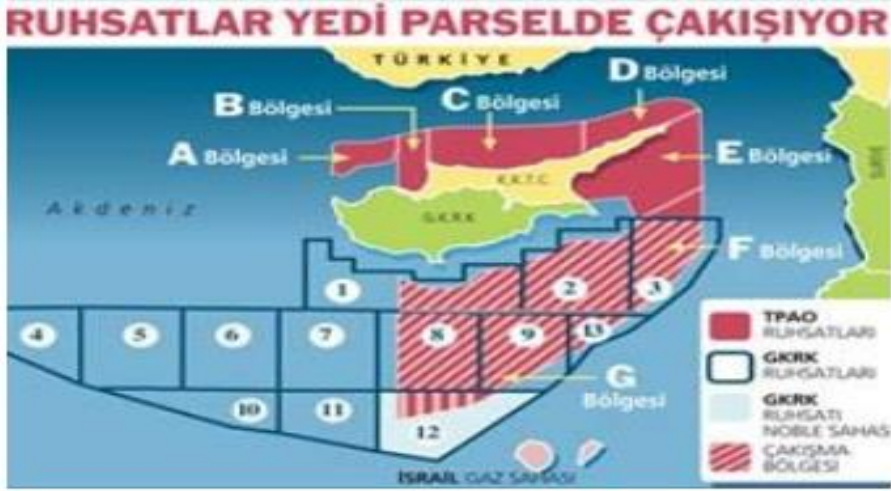
kıyının ortay hatları alınmadır çünkü iki kıyının mesafesi daha önce de değinildiği gibi 400 milden daha azdır.

Uluslararası Adalet Divanı'nda daha önce verilen benzer kararlar da Türkiye'nin bu iddiasını destekler niteliktedir. Buna örnek olarak da Kanada ve Fransa Arasındaki St.Pierre ve Miquel Adaları ve de Romanya ve Ukrayna Arasındaki Serpent Adası davaları da Türkiye'nin bu konudaki haklılığını ortaya koymaktadır (Başeren, 2010). Yani Türkiye'ye göre, nasıl ki Fransa, Kanada'yı sahip olduğu adalar ile kısıtlayamaz ise Yunanistan da Türkiye'yi Meis üzerinden kısıtlayamaz. Bu adalar ancak enklave haklara sahiptirler.

Türkiye ise sadece son dönemde değil Kıbrıs bunalımının doruk noktasına ulaştığı 1974 yılında da bu konuda adımlar atmıştır. Türkiye, 1974 yılında Rodos'un güneyinde kalan bir bölgeye ruhsat vererek aslında bugün yaşanacak olan tartışmaların öncülü olacak bir uygulamaya imza atmıştır (Başeren, 2010). Türkiye'nin söz konusu Rodos'un güneyindeki uygulaması önümüzdeki yıllarda gündeme gelebilecek davalarda referans olarak kullanılabilir. Özellikle, 2018 yılından bu yana KKTC, GKRY, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan tartışmaya ABD ve AB gibi küresel aktörlerin de daha fazla dahil olmaya başlaması ile sıkça geçmişte yaşanan olaylara referans verildiği görülmektedir (France24, 2019).

Rum yönetiminin art arda anlaşmalar yapması üzerine Türkiye de harekete geçmiştir. Türkiye, bu konuda uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesine göre bir anlaşma yapılmasını savunmaktadır. Bunun için de Türkiye Doğu Akdeniz'de herhangi bir MEB ilanı yoluna başvurmamıştır. Ancak Rum kesiminin Türk kıta sahanlığına açıkça tecavüz etmesi üzerine Türkiye bölgedeki 'ab initio' ve 'ipso facto' haklarından vazgeçmeyeceğini bildirmiştir. (Milliyet, 2011) Rumların Yunanistan'ın desteği ile aynı tavrı sürdürmesi üzerine Türkiye, KKTC ile 21 Eylül 2011'de anlaşarak "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma" imzalamıştır (BBC, 2011). Böylece KKTC adanın doğusu ve kuzeyinde petrol araması yapmak üzere Türkiye'yi yetkilendirmiştir.

Asıl sorun ise bundan sonra başlıyor görünmektedir. Çünkü yarım asırdır çözülemeyen Kıbrıs sorununa bir de sondaj sorununun eklenmesi bu sorunun çözümünü iyice zorlaştıracak görünmektedir. Zira Kıbrıs Türk Federe Devletinin 6 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne dönüşmesinden bu yana güneyle bir çatışma olmamış ancak sürekli sonuca ulaşılmayan müzakereler yapılmıştır (Fırat, 2004). Ancak TPAO'nun sondaj alanları ile GKRY'nin belirlediği alanların çakışıyor olması ileride sıcak çatışma riskinin dahi oluşabileceğini göstermektedir (SABAH, 2011).

Harita V. TPAO ve GKRY Ruhsat Alanları (Akdeniz'de Haritalar Çakıştı, Kriz Kapıda, 2011)

Rumların Türkiye'yi ve uluslararası hukuku dikkate almaması sonucu Türkiye ve Kıbrıs'ın attığı adım ile sorun iyice çözülemeyen bir hal almıştır. Harita V.'de de 2,3,8,9,12 ve 13 numaralı GKRY ruhsat alanları ile TPAO'ya KKTC tarafından verilen ruhsat alanlarının çakıştığı görülmektedir. Bu durum da ileride bölge aktörlerinin ortak bir karara varmaması ile büyük sorunlara sebep olabilecektir. Aynı şekilde Yunanistan'ın olası bir MEB ilanı da Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi Girit'in güneyinde petrol araması ile sonuçlanabilir ve Ege'dekine benzer bir durum ortaya çıkabilir. Ancak unutulmaması gereken nokta Ege'de Türkiye ve Yunanistan dışında bir aktör yokken, Doğu Akdeniz'de Mısır, İsrail ve Suriye gibi önemli aktörlerin de var olduğu gerçekliğidir. Özellikle Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır ve Yunanistan arasındaki görüşmelerin hız kazanması ve söz konusu üç ülkenin Girit adasında 6.kez gerçekleştirdiği üçlü zirve sonucunda kaleme alınan ortak bildiri Türkiye ve KKTC tarafından tepki ile karşılanmıştır (Sputnik, 2018).

2018 yılından itibaren tartışmanın daha da büyüdüğü görülmekte; AB, Rusya ve ABD gibi aktörlerin son dönemdeki açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin tavrının ne olacağı merak uyandırmaktadır. 2018 Şubat'ında GKRY'nin yetki verdiği bir İtalyan Sondaj gemisinin GKRY ve KKTC'nin belirlediği parsellerin çakıştığı bir noktada sondaj çalışması için bölgeye girmesi Türk Deniz Kuvvetlerine ait savaş gemileri tarafından engellemiş ve bu engelleme ile birlikte uluslararası aktörler de tartışmaya müdahil olmuştur. Deutsche Welle'deki habere göre uzmanlar yaşanan krizi "adadaki çözümsüzlüğün bedeli" olarak yorumlamaktadır (Deutsche Welle, 2018). Zira Kıbrıs hakkındaki müzakereler bir sonuca ulaşmadan GKRY'nin Türkiye'yi uluslararası hukuku ihlalle suçlaması Türkiye'nin tepkisini çekmektedir (BBC, 2018). Kıbrıs'taki durum için Türkiye ve GKRY'nin

tezlerini karşılaştıran uluslararası hukuk profesörü Hüseyin Pazarıcı bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir:

“Rum tarafı 'Ben kendi tarafımda münhasır ekonomik bölge (MEB) ilan ettim, Kıbrıs'ın tümü üzerinde değil' diyerek bunu savunmaya kalkıyor. Ama Kıbrıs adasındaki iki toplum, bir devlet olarak bir gün eğer birleşecekse, bunun birlikte düzenlenmesi gerekiyor.” (Pazarıcı, 2005)

Dünyanın önde gelen siyasi risk danışmanlarından bir olarak kabul edilen Eurasia grubunun Kıbrıs ve Türkiye uzmanı olan James Sawyer da ilgili haberde Pazarıcı'ya benzer bir görüş sunarak Türkiye'nin GKRY tarafından yaptırılan sondaj çalışmalarını engellemek için yaptığı son müdahaleyi, “Kıbrıs'taki çözümsüzlüğün bir bedeli” olarak yorumlamaktadır. Türk siyasetinde iktidar ve muhalefetin birlik gösterebildikleri ender konulardan biri olan Kıbrıs'taki MEB tartışmalarına Cumhuriyet Halk Partisi'nin yaklaşımı da Pazarıcı ve Sawyer'a benzer şekildedir. Petrol mühendisi olan ve aynı zamanda CHP Enerji Komisyonu Başkanı Nejdet Pamir de Ceyda Karan'a konu ile ilgili bir röportaj vermiştir. Röportajda Türkiye'nin bu konuda uluslararası arenada yalnızlaştırılmaya çalışıldığına dikkat çeken Pamir iktidarı da uyararak dış politikada Kıbrıs meselesinin es geçilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Rum tarafının MEB konusunda hukuksuz davranmaya devam ettiğini vurgulayan Pamir, ABD, AB ve diğer ülkelerden gelen tepkileri de eleştirmiş ve bu aktörlerin Kıbrıs Rum tarafının hukuksuz işlemlerine destek vermekle uluslararası hukuku da ihlal ettiklerini belirtmiştir (Karan, 2018).

Rum yönetiminin arkasına uluslararası toplumu da alması üzerine Türkiye de harekete geçmeye karar vermiş görünmektedir. Bölgeye 2014 yılından bu yana Rum tarafı ve Yunanistan ile yükselen krize bağlı olarak zaman zaman gönderilen Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi, 2017 yılından bu yana Kıbrıs açıklarındaki araştırmalarını yoğunlaştırmıştır (Hürriyet, 2014). Rum yönetiminin adanın açıklarındaki faaliyetlerini arttırması üzerine de Türkiye daha aktif bir reaksiyon gösterme ihtiyacı hissetmiştir. Özellikle Güney Kıbrıs'ın İtalyan ENİ ile Güney Koreli KOGAS firmalarına ihale ettiği 9. Parselin büyük bir bölümünü Barbaros Hayrettin Paşa Gemisi'nin taraması Kıbrıs'taki tansiyonu yükseltmiştir (Kıbrıs Postası, 2019). Yine 2019 başında Fatih Sondaj Gemisi'ni KKTC ile yapılan anlaşma kapsamında Kıbrıs açıklarına gönderen Türkiye'nin hamlesi bölgede büyük bir heyecan yaratmıştır. Rum yönetiminin gemi mürettebatını tutuklama tehdidinde bulunmasına. Türkiye büyük tepki gösterirken, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun konu ile ilgili açıklaması şu şekildedir:

“Kıbrıs Türk halkını yok sayan, siyasi eşitliği temelden yok sayan ve Kıbrıs Türk halkının iradesini yok sayan bir çözümü bizim kabul etmemiz mümkün değil. olayısıyla önümüzdeki süreçte yapıcı tutumumuzu sergileyeceğiz ama Kıbrıs Türk halkının, KKTC'nin ve Türkiye'nin haklarını korumak için ne yapılması gerekiyorsa onu da birlikte yapacağız.” (Anadolu Ajansı, 2019)

Çavuşoğlu'nun bu açıklaması, çalışmada görüşlerine yer verilen Sawyer, Pamir ve Pazarcı'nın görüşleri ile benzeşmektedir. Ancak Rum tarafının bu girişime karşı açıklama yaparken kullandığı dil dikkat çekicidir. Zira yaşanan krizle ilgili Rum yönetiminin sözcüsü Prodromos Prodromu'nun açıklaması şu şekildedir:

“Türkiye'nin NATO, ABD ve bütün bölge ülkeleri ile ilişkileri iyi değil. Sahip olduğumuz ve geliştirebileceğimiz olanaklar dahilinde mümkün olan her şeyi yapıyoruz. Yasanın verdiği izin çerçevesinde, bu tür faaliyetlere katılanların kişisel sorumlulukları vardır ve aranabilir. Bu, hükümetin planladığı önlemlerden biridir. Kıbrıs (Rum) Mühnasır Ekonomik Bölgesi içerisinde sondaj yapılması halinde gemi kaptanları olarak veya destek hizmetleri verenler olarak uluslararası yargıda kovuşturulabilirler.” (T24, 2019)

Prodromu hiç kuşkusuz son yıllardaki Türkiye'nin dış politika yaklaşımlarına ve ortaya çıkan tartışmalara atıf yapmakta ve Kıbrıs'taki bu sorun ile Türkiye'nin AB ile ilişkilerindeki sorunları, Trump yönetimi ile yaşanan S-400 krizini, Mısır ve Türkiye arasındaki tartışmaları ve Suriye krizindeki Türkiye'nin pozisyonunu ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Rum yönetiminin bu tavrına karşın konunun taraflarından biri olan BM adına açıklama yapan ve Kıbrıs açıklarındaki hidrokarbon kaynaklarından her iki toplumun da faydalanması gerektiğinin altını çizen BM Genel Sekreter Sözcüsü Stephane Dujarric'in açıklaması ise Türkiye'nin sondaj gemisini gönderene kadar yaptığı açıklamalara benzer şekildedir.

Konuyu yakından takip eden ve ABD'li enerji şirketleri vasıtası ile sorunun tarafı haline gelen ABD yönetiminin açıklaması da Türkiye için oldukça olumsuz görünmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Margan Ortagus'un yaptığı açıklama şu şekildedir:

“ABD, Türkiye'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mühnasır ekonomik bölge olarak tanımladığı alanda sondaj faaliyetlerini yapma niyetini duyurmasından derin kaygı duyuyor. Bu adım oldukça provokatif ve bölgede tansiyonu artırma riski taşıyor. Türk yetkililerini bu faaliyetleri durdurmaya ve tüm tarafları itidale davet ediyoruz.” (Deutsche Welle, 2019)

BM'nin aksine ABD'nin sadece Türkiye'yi faaliyetlerini durdurmaya davet etmesi, Türkiye açısından Kıbrıs konusunda uluslararası ortamda ABD'nin desteğini alamamak anlamına gelmektedir. Aynı şekilde AB'nin son kriz ile ilgili yaptığı açıklama da Türkiye açısından olumsuzdur. AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini yaptığı açıklamada Ankara'yı Kıbrıs'ın MEB'deki egemenlik haklarına saygı göstermeye davet etmiş ve her türlü yasadışı faaliyete AB'nin en uygun tepkiyi vereceğini belirtmiştir (Middle East Eye, 2019). AB ve ABD'nin net bir şekilde Kıbrıs'taki kriz konusunda Türkiye'nin karşısında cephe aldıkları görülmekte ve bundan sonrası için tarafların tutumu merak uyandırmaktadır.

Kıbrıs açıklarındaki enerji kaynakları sebebiyle başlayan gerginliğin bir askeri çatışmaya dönüşüp dönüşmeyeceği ise bir diğer konu olarak sıkça tartışılmaktadır. Zira bölgede Suriye'nin durumu sebebiyle büyük bir askeri

hareketlilik bulunmaktadır. Örneğin, Rusya, İngiltere, ABD ve Fransa gibi büyük güçlerin bölgede önemli bir deniz gücü bulundurduğu göz önüne alınırsa Kıbrıs kaynaklı Türk, Yunan ve Rum güçleri arasında çıkacak bir kıvılcımda, çatışmanın hızlıca uluslararası büyük bir krize dönüşebileceği ön görülmektedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan'ın özellikle Doğu Akdeniz'de büyük bir askeri hareketlilik içerisinde oldukları görülmektedir. Türkiye'nin Mavi Vatan 2019 tatbikatı ve yine Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin düzenledikleri askeri tatbikatları dikkat çekmektedir (euronews, 2019). Gerek Türkiye'nin gerekse Yunanistan'ın karşılıklı olarak sondaj gemilerini engellemeye çalışmaları ve bunun askeri bir çatışmaya dönüşme olasılığı uluslararası toplumu ürkütmektedir. Ancak bütün bunların bir çatışmaya dönüşme ihtimalinin tarafların çıkarlarına zarar vereceğinin de büyük bir ihtimal olması çatışma riskini ortadan kaldırmaktadır.

3.1 Uluslararası Hukukta Halefiyet Sorunu Açısından Libya ile Yapılan Kıta Sahanlığı Anlaşmasının Durumu

Bir ülkenin egemenlik yetkilerinin devletin ortadan kalkması neticesinde başka bir devlete geçmesini ifade eden Halefiyet kavramı uluslararası hukukta tartışmalı bir alandır. Selef devletin egemenlik süresince yapmış olduğu uluslararası anlaşmaların bir sonraki devlet açısından akıbetini konu alan Halefiyet meselesi sadece anlaşmalarla da sınırlı kalmamaktadır. Devletin sorumluluğu bağlamında geniş bir alanın içine dahil olan bu sorun bugün Akdeniz Deniz yetki alanları açısından kıyıdaş ülkelerin gündemlerine almaları gereken bir konu başlığıdır.

Yakın zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin, Libya'nın uluslararası alanda tanınan hükümet yapısı ile yaptığı deniz yetki alanlarına yönelik mutabakat, Libya'nın iç siyasetindeki karışıklık nedeniyle bir takım soruları da gündeme getirmiş durumdadır. Uluslararası hukuka aykırı olarak imza edildiği iddia edilen mutabakatı, hukukun genel kuralları açısından değerlendirmek ve bu soruların cevabını uluslararası kuralları bağlamında açıklamaya çalışmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı mutabakat uluslararası alanda tanınmış bir devlet otoritesi ile yapılmıştır. Bu mutabakat öncesinde Yunanistan'ın üçlü ittifak kapsamında Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Mısır ve İsrail ile de "enerji işbirliği" adında yapmış olduğu anlaşmaların varlığı bilinmektedir.

Konu Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde kıymet görmektedir ve Türkiye'nin, sözleşmeye taraf olmaması da hukukun genel kuralları gözardı edilerek yapılan yorumlar neticesinde önemli anlamda bilgi kirliliğine yol açmaktadır.

Öncelikle bilinmektedir ki, Uluslararası Hukukta, Örf ve Adet Hukuku bağlamında devletlerin taraf olmadığı uluslararası anlaşmaların bağlayıcılığı vardır. Bir başka deyişle 1982 ve öncesinde de 1958'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Örf Adet Hukuku kurallarının kodifiye edilmiş şeklidir ve taraf olmayan ülkeleri de bağlayıcı niteliktedir

(Ilgaz, 2009). Dolayısıyla Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf olmaması, Türkiye'nin Akdeniz'de ne yetki alanlarının yok sayılabileceği anlamına gelmektedir ne de sözleşmeye aykırı hükümler içerecek bağlantılar yapılmasını onaylayacaktır. Bu doğrultuda Türkiye'nin uluslararası alanda “de jure” hukuki olarak tanınmış bir kıyıdaş devlet ile yapmış olduğu kıta sahanlığı belirleyen anlaşması Uluslararası hukuk açısından sorunlu bir anlaşma olmayacaktır.

Diğer taraftan Libya Hükümeti'nin iç politikasında yaşadığı sorunlar açısından, Yunan Dışişleri Bakanı Nikolas Dendias diplomatik görüşmeler yoluyla anlaşmanın uluslararası hukukla bağdaşmayacağı söylemini yaygınlaştırmaya çalışmıştır (Anadolu Ajansı, 2019). Yunanistan'ın tezleri birçok kıyıdaş diğer devletlerin de ilgisini çeker durumdadır. Konunun Uluslararası Deniz Hukuku açısından netlik kazanmış birçok aşaması vardır. Bu bağlamda bu bölümde bu aşamalara değinmek doğru olacaktır.

Libya'nın mevcut hükümeti Serraç'in, Halife Hafter ve taraftarları yoluyla devrilmeye çalışıldı bilinmektedir. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında meşru hükümeti devirmeye çalışmasının desteklenmesi “principle of non-intervention” iç işlerine karışmama ilkesinin ihlali olarak değerlendirilebilmektedir.

Libya ile Türkiye arasında yapılan mutabakatın hemen sonrasında meşru hükümete yönelik bir girişimin taraftarı olan Halife Hafter ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikolas Dendias'ın görüşmeleri karışmazlık ilkesinin ihlalini gündeme getirebilir. Söz konusu ilke bilindiği üzere 2.12.1823 yılında ABD Kongresinde Başkan James Monroe tarafından temellendirilmiştir. “Monroe Doktrini” olarak bilinen konuşmasında Monroe ABD'nin içişlerine Avrupa Devletlerinin karışmamasını istemiş ve aynı şekilde ABD'nin de Avrupa Devletleri'nin içişlerine karışmayacağını söylemiştir. İlk bakışta siyasi bir karar olarak görünen ilke Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin 15. maddesinin 8. fıkrasında uluslararası bir kurala dönüşecek hal alarak telaffuz edilmiştir. Bu bağlamda devletlerin egemenlik hakları gereği içişlerini ilgilendiren bir konuda uluslararası bir örgütün karar alma inisiyatifini kısıtlayan ilke bugün Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihinde aldığı 2131(XX) sayılı kararı ile de günümüze uyarlanmıştır (Pazarıcı, 2005).

Doktrinde içişlerine karışmama ilkesine yönelik görüş birliği devletin ulusal yetki alanına giren her konunun başka devletlerin karışmasından münezzeh olmasıdır. Başka bir deyişle şayet konu devletin ulusal egemenlik alanını kapsıyor ise bir başka devlet bu alana müdahil olamaz, şeklinde kati ve kesin algılanması gereken bir ilkedir. Diğer yandan başka bir görüşe göre ise karışma hukuk kapsamında ve hukukun lehine bir alanı içermekte ise uluslararası hukuk açısından uygunluğu söylenebilmektedir (Pazarıcı, 2005).

Yine Pazarıcı (2005)'ya göre; Devlet egemenlik yetkisine giren veya girmeyen bir durum söz konusu olduğunda bu durumu daha önceden bir uluslararası anlaşma ile uluslararası zemine taşımış ise karışmazlık ilkesi belirli sınırlar dahilinde kalmak üzere aşılabilmektedir.

Dolayısıyla bugün Libya'nın yaşamış olduğu iç karışıklık uluslararası alana taşınmış bir durum değildir. Diğer yandan kıta sahanlığı kavramı ile uluslararası hukukta ifade edilen alan kara ülkesinin deniz altındaki doğal bir uzantısıdır. Yine uluslararası hukuk kavramı olarak kabul gördüğü 1945 yılından itibaren kıta sahanlığı kavramı 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansında iki şekilde saptanabilir bir alan olarak belirlenmiştir (Pazarıcı, 2005). Uluslararası Adalet Divanı (UAD) 20.02.1969 yılında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında vermiş olduğu kararlar kara ülkesinin doğal uzantısı olarak belirlenen deniz yatağı içindeki alanın kıta sahanlığı kavramının temel ilkesini oluşturduğunu söylemiş ve böylece bu alanın devletin egemenlik alanı olduğunu da vurgulamıştır (Erdem, 2015).

Dolayısıyla Yunanistan'ın Libya'nın içişleri konusunda karışmazlık ilkesini ihlal ettiği, ülkenin egemenlik hakkı kapsamında olan bir konu yine aynı ülkenin meşru hükümetine yönelik faaliyet içinde olan devlet dışı aktör ile görüşmesi bağlamında değerlendirilebilir. Diğer yandan Libya'da ki iç karışıklığın henüz ne ile sonuçlanacağı da bilinmemektedir. Bu durumda iki öngörü mevcuttur ki bunlardan biri mevcut ve hukuki olarak varlık gösterdiği düşünülen Libya Hükümeti'nin egemenlik haklarının devam edeceği diğeri ise Halife Hafterin hükümeti devirip yeni bir yönetim olarak hükümet etmesi durumudur.

Halefîyet sorununu gündeme getirecek olan bu noktada uluslararası hukuk açısından Türkiye Cumhuriyeti'nin Libya ile yapmış olduğu deniz yetki alanı sınırlandırmasını içeren mutabakatın akıbeti önemli hale gelecektir. Daha önce de ifade edildiği üzere uluslararası hukukta sorunlu bir alan olduğu bilinen halefîyet, 1978 Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından gündeme alınmış ve önemli ölçüde tartışılmış bir meseledir. Bu bağlamda 1978 yılında Devletlerin Uluslararası Anlaşmalara Halefîyet Sözleşmesi akdedilmiştir (Pirim, 2016).

Bu bağlamda denilebilir ki halefîyet bir egemen devletin uluslararası hukuktan doğan egemenlik hakları, sorumlulukları ve de borçlarının bir başka devlete geçmesi olarak tanımlanabilir (Pirim, 2016). Her ne kadar 1978 anlaşmasının uluslararası teamül hukukunu karşılamadığı konusunda ağırlıklı bir görüş olsa da halefîyet hukukunu geniş ölçüde ele aldığını söylemekte fayda var (Pirim, 2016).

Bu bağlamda halefîyet hukuku 19. yy'a kadar Selef devletin tüm hak ve borçlarının halefe aktarıldığı anlayışı içinde yürüdüğü söylenebilir. 19. yy'dan itibaren ise "Tabula Rasa" doktrini kapsamında halefîyet hukuku değer görmüştür. Dolayısıyla borç ve yükümlülük bu doktrin etrafında halef devleti kendi inisiyatifi kapsamında kabul görmektedir 1830 yılında Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrıldığı, 1830'da Belçika'nın Hollanda'dan, 1840'de Teksas'ın Meksika'dan ayrılma eylemleri "Tabula Rasa" ilkesi bağlamında gerçekleşmiştir (Patrick & Dovel).

Doktrinde halefîyet konusunda ortaya çıkan farklı görüşlerin neticesinde 1978 anlaşması tek bir açıdan halefîyet konusuna eğilmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurulmuş ve netice olarak iki kural

benimsenmiş, yeni bağımsızlık kazanan ülkelerin halefiyeti Tabula Rasa ilkesi kapsamında değerlendirilirken diğer ayrılma birleşme gibi vakalar için ise halefiyet ilkesi kabul görmüştür (Pirim, 2016). Bugün Libya'nın mevcut Hükümeti'nin akıbetini evvelden tespit etmek mümkün olmadığı gibi şayet bu hükümetin devrilmesi ile Libya devletinin ortadan kalkıp yerine bir devletin kurulup kurulmayacağı da öngörülmemektedir. Şayet Libya devletinin ortadan kalkması ve yerine yeni bir devlet kurulması söz konusu olduğunda 1978 anlaşmasının ilgili maddelerine atıfla farklı uygulamaları Öngören veya UHK'nın yaklaşımı birçok yazar tarafından eleştirilmektedir. Dolayısıyla bu anlamda da öngörülen bir durum söz konusu olacaktır.

Ancak, 22 Mayıs 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin Anlaşmalara riayet başlığı altında 26 maddesi ahde vefa (Pocta Sund Servanda ilkesi) kapsamında, Anlaşmanın Geçersizliği ve Sona Erdirilmesi ve Yürürlüğünün Askıya Alınması başlığı altındaki 42 madde 1 ve 2. fıkraları, Anlaşmanın Geçersizliği Başlığı altındaki 46 maddenin 1 ve 2. fıkraları 48. madde 49,50,51,52,53. maddeler çerçevesinde Libya ve Türkiye Deniz Yetki Alanları Mutabakatı değerlendirilecektir.

Bu durumda ilgili maddeler bakımından anlaşmanın geçersizliği veya ortadan kalkması için hile, hata, temsilcilerin veya ülkenin tehdidi ve kuvvet kullanma yoluyla anlaşmaya ikna edilmesi söz konusu olduğunda taraf devletlerin anlaşma yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla bugün Libya'da sadece hükümet değişikliği söz konusu olduğunda yapılan mutabakatın uygulanmasına yönelik bir itiraz muhakkak ki UAD'na konu olabilir nitelik taşıyacaktır. Bu anlamda da UAD'nın vermiş olduğu birçok dava kararı vardır ki onlarda genel itibarı ile ahde vefa ilkesi temelinde değerlendirilmiştir, denebilir.

Sonuç

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler, çözüme kavuşturulamamış paylaşım anlaşmazlıklarının mevcut sorunları daha da derinleştirip içinden çıkılmaz bir krize dönüşmesi potansiyelini taşımaktadır. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayınladığı raporlara göre bölgede yaklaşık olarak 30 milyar varil petrol değerinde doğal enerji kaynağı bulunmaktadır (BİLGESAM, 2013). Bu rakamın bugünkü piyasa değeri ise yaklaşık olarak 1.5 trilyon dolar olarak hesap edilmektedir. Bu kadar büyük bir miktarın taraflar arasında 'oldu bitti' ile paylaşılması mümkün değildir. Türkiye'nin bu konuda hem dezavantajı hem de avantajları mevcut görünmektedir. İlk olarak Türkiye'nin olası MEB alanlarında önemli bir enerji kaynağı tespit edilememiştir. Ancak bu enerjinin sevkiyatı için en güvenli güzergâh ise Türkiye üzerinden geçecek görünmektedir. Yunanistan, İsrail ve GKRY, Türkiye'yi bu planın dışında bırakmak için senaryolar geliştirse de bu senaryoların maliyetlerinin yüksekliği Türkiye'yi bu plana dahil etme gerekliliğini doğurmaktadır.

Türkiye'nin bu konuda yapması gereken ise Doğu Akdeniz'deki diğer aktörler ile bir işbirliğine gitmek ve uluslararası hukuka göre hareket

etmektedir. Ancak ne yazık ki son dönem Türkiye, Mısır, İsrail ve Suriye ilişkileri hiç olmadığı kadar kötü bir dönemden geçmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin Libya üzerinden Doğu Akdeniz'e yeniden ana aktör olarak müdahil olmak istemesi anlaşılabilir bir durumdur. Türkiye'nin bu ülkelerle olan sorunlarını gerekirse pragmatik davranarak çözmesi gerekmektedir. Özellikle Türkiye'nin de bölgede sondaj faaliyetine başlaması ile ABD'nin ve AB'nin takındığı Türkiye karşıtı tutum, Türkiye'nin MEB konusunda onlarca yıldır savunduğu pozisyonu zora düşürmektedir. Türkiye'nin dış politika yapımında diğer ülkeler ve aktörlerle yaşadığı farklı sorunların bir şekilde Kıbrıs'taki MEB tartışmalarını olumsuz etkileyebilmesi dikkat çekicidir.

Yaklaşık yetmiş yıldır Kıbrıs sorunu ile birlikte dış politika refleksi geliştirmek zorunda kalan Türkiye'nin hem Doğu Akdeniz'deki komşuları ile hem de ABD, Rusya ve AB gibi aktörlerle yaşadığı her problemde Kıbrıs'ın Türkiye'nin yumuşak karnına dönüştüğü görülmektedir. Türkiye'nin hem Kıbrıs hem Ortadoğu hem de Doğu Akdeniz'deki varlığını ve politikasını yakından ilgilendiren bu konuda bir an önce çözüme ulaşması mecbur görünmektedir. Ancak bu çözüm konuya taraf olan aktörlerle geliştirilecek olan iyi ilişkilerle mümkündür. Bunun için de Türkiye'nin kendi içerisinde yaşadığı siyasi tartışmaları bir kenara bırakıp tüm siyasi taraflar ile iyi bir kamu diplomasisi yürütüp yeniden Kıbrıs sorununun çözümüne odaklanması gerekmektedir. 2020 yılının Ocak ayında, Libya kartı ile hem Rusya hem de AB'nin masaya davet ettiği Türkiye'nin, sahada ve masadaki mevcudiyetini koruyabilmesi büyük önem arz etmektedir. Zira önemli bir kıyıdaş olduğu Akdeniz'de hak iddia edemeyen bir ülke, değil merkez ülke olmak önemli bir bölge aktörü dahi olamayacaktır.

Kaynakça

- Açıkgönül, Y. E. (2012). *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesince Sınırlandırılması*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- (2011). *Akdeniz'de Haritalar Çakıştı, Kriz Kapıda*. NTV. Haziran 8, 2014 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/akdenizde-haritalar-cakisti-kriz-kapida>, YAnOKUviBEypFgNDE6EokQ adresinden alındı
- Akgün, S. (2012). Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 2011. B. Duran içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2011* (s. 404). Ankara: SETA.
- Aksu, F. (2017, Aralık 17). 4 Ocak 1932 Tarihli Türkiye-İtalya Anlaşması.
- Alola, A. A., & Yıldırım, H. (2019). The Renewable Energy Consumption by Sectors and Household Income Growth in the United States.

International Journal of Green Energy, 3-8.
doi:10.1080/15435075.2019.1671414

Anadolu Ajansı. (2019, Aralık 22). AA. Aralık 25, 2019 tarihinde AA:
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-disisleri-bakani-dendias-libyadaki-sozde-yonetimle-gorustu/1681111> adresinden alındı

Anadolu Ajansı. (2019, Mayıs 4). *Anadolu Ajansı*. Haziran 10, 2019 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakani-cavusoglu-turkiye-kktc-ve-kibris-turk-halki-her-zaman-cozumden-yana-oldu/1469546> adresinden alındı

Aoude, I. G. (2019). Conflict Over Oil and Gas in the Mediterranean: Israeli Expansionism in Lebanon. *Arab Studies Quarterly*, 102.

Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: TUDAV.

BBC. (2011, Eylül 21). *BBC*. Ekim 25, 2015 tarihinde Türkiye ve Kuzey Kıbrıs sondaj anlaşması imzalandı:
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110921_turkey_cyprus_deal.shtml adresinden alındı

BBC. (2018, Şubat 15). *BBC*. Mayıs 10, 2019 tarihinde BBC:
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43061162> adresinden alındı

BBC. (2019, Temmuz 10). *Doğu Akdeniz - Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?* Ağustos 23, 2019 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> adresinden alındı

Bilgesam. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*. BİLGESAM. İSTANBUL: BİLGESEM. Aralık 25, 2019 tarihinde www.bilgesam.org/incele/2/dogu-akdeniz-de-enerji-kesifleri-ve-turkiye/#.Xib-Bm5uLIW adresinden alındı

Churchill, R. R., & Lowe, A. V. (1999). *The Law of the Sea*. Manchester: Manchester University Press.

Deutsche Welle. (2018, Şubat 18). *Deutsche Welle*. Mayıs 10, 2019 tarihinde <https://www.dw.com/tr/kıbrıstaki-sondaj-krizinin-sebebi-daha-derinlerde/a-42616732> adresinden alındı

- Deutsche Welle. (2019, Mayıs 6). *DW*. Haziran 16, 2019 tarihinde DW: <https://www.dw.com/tr/abdden-doğu-akdeniz-açıklaması/a-48612550> adresinden alındı
- Emmanouilidis, C. (2018, December 17). *Gas in Cyprus: blessing or curse?* European Data Journalism Network: <https://www.europeandatajournalism.eu/News/Data-news/Gas-in-Cyprus-blessing-or-curse> adresinden alındı
- Engdahl, W. (2012, Mart 5). *Rising Tensions In The Agean-Greece, Turkey, Cyprus, Syria.*
- Erdem, M. (2015). *Bangladeş – Myanmar Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası Işığında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Kuruluşuna İlişkin Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 64(2), 329-364.*
- Erduramaz, S. (2011, Ekim 3). *Doğu Akdeniz'de GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, Petrol Aramaları ve Türkiye.* Türksam: <http://turksam.org/dogu-akdeniz-de-gkry-nin-munhasir-ekonomik-bolge-ilani-petrol-aramalari-ve-turkiye> adresinden alındı
- Euronews. (2019, Mayıs 13). *euronews*. Haziran 16, 2019 tarihinde euronews: <https://tr.euronews.com/2019/05/13/turkiye-den-dogu-akdeniz-gerilimi-golgesinde-dev-deniz-tatbikati> adresinden alındı
- (2014). *Exclusive Economic Zone.* SEANEWS. Aralık 25, 2017 tarihinde <https://www.seanews.com.tr/energy-wars-in-the-eastern-mediterranean/139430/> adresinden alındı
- Fırat, M. (2004). *Yunanistan'la İlişkiler. B. Oran içinde, Türk Dış Politikası Cilt II* (s. 107). İstanbul: İletişim Yayınları.
- France24. (2019, Mayıs 6). <https://www.france24.com/en/20190506-us-urges-turkey-against-drilling-off-cyprus>. Haziran 14, 2019 tarihinde France24: <https://www.france24.com/en/20190506-us-urges-turkey-against-drilling-off-cyprus> adresinden alındı
- Friedmann, W. (1969). *General Course in Public International Law. Recueil Des Cours*, 39-246.
- Habertürk. (2011, Eylül 21). Eylül 25, 2016 tarihinde HaberTürk: http://im.haberturk.com/2011/09/21/671515_c6086ce81912c1d7b954d872d77a7e1e.jpg?1316672546 adresinden alındı

- Hürriyet. (2014, Ekim 21). *Hürriyet*. Eylül 5, 2019 tarihinde Hürriyet:
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/barbaros-kibris-ta-kriz-sularinda-27422006> adresinden alındı
- Hürriyet. (2014, Şubat 1). *Rumlar Total'e Yeni Petrol Arama Ruhsatı Verdi*. Nisan 8, 2014 tarihinde Hürriyet:
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rumlar-totale-yeni-petrol-arama-ruhsati-verdi-25714535> adresinden alındı
- Ilgaz, H. (2009). Denizde Bilimsel Araştırmaların Uluslararası Hukukta Düzenlenmesi İhtiyacının Ortaya Çıkması. *Journal of Naval Science and Engineering*, 39-48.
- Kantar, G. (2018, Mart 31). Türkiye ve İran İlişkilerinde Petrolün Rolü. *Journal of Social Humanities Sciences Research*, 5(18), 516-522.
- Karan, C. (2018, Mart 8). *Sputnik*. Mayıs 9, 2019 tarihinde Sputnik:
https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_ksen/201803071032579676-turkiye-munhasir-ekonomik-bolge-nejdet-pamir/ adresinden alındı
- Karapınar, N. (2015). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar*. MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni.
- Kıbrıs Postası. (2019, Şubat 2). *Kıbrıs Postası*. Haziran 15, 2019 tarihinde Kıbrıs Postası: https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n275410-barbaros-hayreddin-pasa-kibrisin-guneyine-indi-02022019 adresinden alındı
- Kontos, M., & Bitsis, G. (2018). Power Games in the Exclusive Economic Zone of the Republic of Cyprus: The Trouble with Turkey's Coercive Diplomacy. *The Cyprus Review*, 63.
- Kuran, S. (2016). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kütükçü, M. A., & Kaya, İ. S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Durumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 90-92.
- (1951). *Laws and Regulations on the High Seas*. New York: United Nations.

- Middle East Eye. (2019, Mayıs 4). *Middle East Eye*. Haziran 16, 2019 tarihinde Middle East Eye: <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-warned-eus-mogherini-against-oil-and-gas-drilling-cyprus> adresinden alındı
- Milliyet. (2011, Eylül 20). *Milliyet*. Bakan'dan Rum Sondajına Tepki: Siyasi Bir Tahriktir: <http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bakandan-rum-sondajina-tepki-siyasi-bir-tahriktir-1440950> adresinden alındı
- Patrick, D., & Dovel, T. (tarih yok). Stata Succession with Respect to Multilateral Treaties in the Context of Secession: From the Principle of Tabula Rasa to the Emegence of a Presumption of Continuity of Treaties. *Baltic Yearbook of International Law*, 13(2), 28-65.
- Pazarıcı, H. (2005). *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pirim, C. Z. (tarih yok). 1978 Devletlerin Uluslararası Andlaşmalara Halefiyeti Sözleşmesi Işığında İkili Andlaşmalara Halefiyet: Teorik Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 131-160.
- Pirim, C. Z. (2016). *Devletin Uluslararası Sorumluluğa Halefiyeti*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sabah. (2011, Aralık 27). *SABAH*. Nisan 9, 2014 tarihinde Kriz Çıkartan Harita: <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/12/27/kriz-cikartan-harita> adresinden alındı
- Separate Opinion of the Judge Jimenez de Arechago*. (1982, Şubat 24). International Court OF JUSTICE: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/63/063-19820224-JUD-01-03-EN.pdf> adresinden alındı
- Shaffer, B. (2011). Israel—New natural gas producer in the Mediterranean. *Energy Policy*, 5379-5387.
- Sözcü Gazetesi. (2013, Ocak 8). *Sözcü*. 9 8, 2016 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcü.com.tr/2013/gundem/bu-harita-kriz-cikartacak-180114/> adresinden alındı
- Sputnik. (2018, 10 13). *Sputnik*. 9 29, 2019 tarihinde Sputnik: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201810131035646929-turkiye-yunanistan-misir-kibris-ortak-bildirisi-tepki/> adresinden alındı

- T24. (2019, Mayıs 6). T24. Haziran 15, 2019 tarihinde T24:
<https://t24.com.tr/haber/guney-kibris-rum-yonetimi-nden-tehdit-sondaj-gemisinin-personeli-icin-uluslararası-tutuklama-emri-cikartiriz,819892> adresinden alındı
- Tarakçı, N. (2014, Nisan 30). Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz. Nisan 7, 2014 tarihinde Tarakçı Nejat, “Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğhttp://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz_ adresinden alındı
- Truman Proclamation.* (1945, Eylül 28). University of Oregon:
<https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1945-presidentialproclamationnaturalresourcescontinentalsshelfentxt> adresinden alındı
- Uslu, N. (2011). Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 2010. B. Duran içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010* (s. 352). Ankara: SETA.
- Yöney, Y. (2011, Eylül 19). *Mühhasır Kriz Bölgesi*. Nisan 8, 2014 tarihinde BİANET: <http://bianet.org/biamag/dunya/132812-munhasir-kriz-bolgesi> adresinden alındı

Extended Abstract

A new incident in year 2011 happened which would affect both Eastern Mediterranean region and world politics. In the southern region of Cyprus island, a massive natural gas potential was explored. From that moment, argumentations regarding MEB and continental shelf have gained a new dimension. Considering that Turkey had made an energy transfer agreement with Cyprus in 2011, there emerged a possibility that the island could be an energy producer in the near future. The crisis even further increased following Turkey's dispatching its own drilling ship to the region.

Over the years, Turkey and Greece have problems in Aegean Sea regarding continental shelf. The problem now seems to have been moved to the eastern Mediterranean region. Greek demands of practicing the '200 miles rule' only for itself and leaving Turkey in such a position that may not even pass the beach tightened the Turkey-Greece relations, and as was the case in the Kardak crisis, both countries turned back from the eve of a war. Today, again the controversy seems to arouse against Turkey as a result of the cooperation between Greece and the Southern Cyprus government.

Recently explored Hydrocarbon resources turned eastern Mediterranean to an important energy region but at the same time made it a problematic issued in terms of maritime law. Especially from 1959 Zurich and London Agreements to this end, the ongoing problems between Greece and Turkey would be tightened once again. Greece declares its own continental shelf over Meis, Rodos, Karpatos and Crete islands and aims to compel its own

MEB. Again by breaching Zurich and London agreements as well as the related guarantor states articles, Southern Cyprus aims to maintain its similar unconcerned policy in the Eastern Mediterranean.

Turkey, on the other hand, not only in the recent terms, but also in 1974 when the Cyprus problem was on its climax point, have been trying to bring a solution to this problem. By giving permission to the region in southern Rodos in 1974, Turkey became pioneer of related arguments. Turkey's aforementioned implementation in South Rodos can be used as a reference in future cases. Especially, from 2018 to this end, among the problems between the North Cyprus, South Cyprus, Turkey and Greece, global actors such as the EU and the USA further involves by giving reference to the events that happened in the past.

As a response to the consecutive agreements by the Rum government, Turkey attempted to force international community to make an agreement regarding the equity principle of international law. Turkey did not apply to a MEB declaration in Southern Mediterranean. However, Turkey declared it would not renounce its 'ab initio' and 'ipso facto' rights in region due to the Rum units' clear violation to Turkish continental shelf. While Rums continued to maintain the same manner with the support of Greece, Turkey signed 'agreement of limiting continental shelf in Mediterranean'. Thus, Turkey gained right for searching petrol in the east and north of Northern Cyprus.

The main problem, however, seems to start after this. The unsolved Cyprus problem for half century is now also tightened with the drilling problem. Following the foundation of Cyprus Republic in 1983, there has not been any conflict with the South but unsolved negotiations were made. However, the fact that TPAO's drilling areas and Southern Rum State's lands of sovereignty are conflicting with each other, the risk of an hot war seems on the horizon.

Another argumentative issue is whether this energy based tension might turn into a war or not since there is already a major armed mobilization in the region due to Syria. For instance, major forces such as Russia, England, USA and France have major naval forces in the region, so if Turkey and Greece enter into a war in this region, it may turn into a great international conflict. Indeed, Turkey and Greece are under preparation in Eastern Mediterranean. Turkey's Mavi Vatan campaign in 2019 and military campaigns by Greece and Cyprus Rum Government are proofs of that. Both Turkey and Greece's mutual acts to stop drilling ships and the possibility that this acts may turn into a military conflict alarming international community. But the fact that when these acts turns into a conflict it may damage both sides' benefits decreases this possibility

For almost seventy years, together with the Cyprus problem with no choice but to find a foreign policy solution, Cyprus always creates problem for Turkey in its problems with Russia, USA and EU. Turkey has no choice except for finding a solution to maintain its existence and policies in Middle

East and Eastern Mediterranean. However, this solution only possible with good relations with the related countries. Turkey should leave its internal debates and should find a constructive public diplomacy with all sides and should focus on solving Cyprus problem. In 2020's January, because of Libya, Turkey who has been invited to the negotiations by Russia and EU, should protect its existence in the field and table. Because as a coastal state, if Turkey does not claim a right in Mediterranean cannot be a central state or even an important regional actor.